

І.ЛУКІНОВ,
академік НАН України,
директор Інституту економіки НАН України

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Процеси відтворення і кругообороту капіталу, сталого науково-технологічного і соціально-економічного розвитку ґрунтуються виключно на інвестиційно-інноваційній діяльності та економічному інтересі, без яких взагалі прогресивних зрушень не може бути. Надійні джерела, обсяги і структура вкладень під виконання загальнодержавних, регіональних і місцевих програм ефективного розвитку, конкретних технологічних та науково-інвестиційних проєктів, а також бізнес-планів діяльності організаційно-управлінських систем з їх різними структурними комбінаціями і роботою окремих приватних підприємців мають забезпечувати їх конкурентоспроможність не тільки на внутрішніх, а й на зовнішніх ринках.

Активізація підприємництва прискорює формування новітніх господарських і фінансових систем, а також прогресивні зрушення, що підсилюють реальний ефект. Якщо ж його немає, то економічні реформи, як би активно вони не пропагувалися, рекламувалися і здійснювалися, залишаються пустим базіканням. Трансформаційні процеси за моделями руйнації діючих господарських структур без випереджаючої або хоча б одночасної заміни їх новими конкурентоспроможними взагалі не відповідають інтересам держави, суспільства, конкретних товаровиробників і споживачів.

Фундаментальна теорія розширеного відтворення — міцна основа інвестиційної політики будь-якої держави. Незважаючи на мінливість умов і сукупних факторів, природа інвестиційних нагромаджень, як у внутрішніх, так і у зовнішніх джерелах інвестування, проявляється закономірно, безпосередньо у відтворювальних циклах (довго- і короткострокових). Нагромадження можуть прибирати найрізноманітніших форм вартісного і фізичного приросту (в грошових і трудових одиницях, індексах, процентах тощо). Проте економічна сутність їх однозначна — характеристика достовірності приросту капіталотворення. Дослідження свідчать, що найнадійнішим інвестиційним джерелом в умовах України були й залишаються внутрішні нагромадження. Саме за їх рахунок, як це відбувалося й раніше, у 1999—2000 рр. почалося економічне пожвавлення і навіть перехід окремих вітчизняних виробництв у стадію економічного зростання, незважаючи на край обмежені іноземні інвестиції.

Власне відтворення формує реальні можливості, по-перше, для стопроцентного повернення у черговий фондооборот амортизаційних відрахувань; по-друге, для забезпечення в умовах прибуткового товаровиробництва додаткового поповнення фондів капіталотворення за рахунок відрахувань до нього мінімум четвертої частини чистого доходу (прибуток + рента) для сталого розвитку передбачуваними темпами (під приріст нових і модернізацію діючих фондів). Інакше кажучи, самовідтворення приховує в собі внутрішні нагромадження на чергові цикли соціально-економічного зростання. Це ж стосується й процентної політики щодо діяльності банківсько-фінансової системи і ринку цінних паперів. Їх слід жорстко орієнтувати у відтворювальне русло, перекривши протизаконні канали для фінансових потоків, які дають змогу підприємцям-олігархам

наживатися, грабуючи національну економіку країни. Боротьба силових структур з цими вкрай негативними явищами поки що гарантованих успіхів не приносить.

Власне товаровиробництво у нас взагалі доведене до збиткового стану. Тобто воно не має ні прибутку, ні ренти і навіть не відшкодовує поточних витрат, продовжуючи функціонувати тільки за рахунок не вигідних (високопроцентних) кредитних ресурсів або залучення іноземних кредиторів, або максимального скорочення непродуктивних витрат тощо. Таким господарським системам і приватним підприємцям доводиться йти шляхом відрахування частини коштів від загальних грошових надходжень в інвестиційні нагромадження, хоча для цього доводиться додатково урізати якісь статті затрат, чи то не платити заробітну плату, чи не здійснювати витрати на соціальні потреби, відмовлятися від ремонту і купівлі виробничих ресурсів, без яких можна поки що обійтися. Тим самим цілеспрямована й всебічно обґрунтована система грошово-вартісного й фізичного розподілу ресурсів підривається. Одночасно посилюється «втеча» грошового капіталу, його проходження поза державним, банківсько-фінансовим, господарським і митним контролем. Йдеться по суті про поступовий спад системи господарювання, якого не можна допускати, бо він пов'язаний з регресивними тенденціями.

Важливою складовою інвестиційних нагромаджень є банківські кредити, як власних, так і зовнішніх кредиторів. Орієнтація лише на зовнішні джерела інвестування поки що себе не виправдовує, бо вони для масштабів України, по-перше, вкрай обмежені, по-друге, використовуються не завжди за призначенням і з необхідною віддачею, по-третє — супроводжуються різними вимогами, що не відповідають національним інтересам держави.

В результаті загальне зростання зовнішньої заборгованості країни за останні десять років перевищило реальну вартість об'єктів, які заново створені або кардинально модернізовані за рахунок зовнішніх інвестицій.

Тим часом дослідження західних і вітчизняних учених однозначно доводять, що в умовах виконання науково обґрунтованих інвестиційних програм і проєктів конкретних об'єктів закономірним є прямий кореляційний зв'язок між темпами інвестицій і приростом ВВП і НД. При цьому приріст товарів і доходів здебільшого випереджає темпи одночасних і поточних вкладень, що гарантує своєчасне їх повернення з прибутком.

Звідси й критерій вибору інвестиційних пріоритетів. Ті сфери діяльності, які не здатні стати прибутковими з урахуванням необхідно го часового лагу, виявляються неефективними для активного інвестування. Вони не можуть стати пріоритетними, аж доки за рахунок додаткового приросту знань та відповідних інвестиційно-інноваційних впливів не підтягнуться до належного технологічного рівня і не перетворяться на конкурентоспроможні. В той же час нинішні високоефективні виробництва завтра можуть стати збитковими, якщо не стежитимуть за ринковою кон'юнктурою, технологічним, соціально-економічним та організаційно-управлінським оновленням. У такому стані опинилася нині наша чорна металургія, технологію якої треба кардинально вдосконалювати і оновлювати, щоб не втратити вітчизняних позицій на зовнішніх і внутрішніх ринках. Це ж стосується і ряду галузей машинобудування та енергетики.

На особливу увагу заслуговує застосування новітніх біотехнологій у системі АПК. Реформуючи його з позицій трансформації відносин власності, не слід забувати про новітні досягнення у селекційно-племінній справі, використанні генної інженерії, боротьбі з хворобами, шкідниками і бур'янами, про своєчасний комплексний обробіток ґрунту і збирання врожаю. Перехід на приватну форму власності аж ніяк не знімає проблему

механізованого технологічного забезпечення високопродуктивної праці з метою збільшення обсягу і підвищення якості продуктів харчування. Йдеться про досягнення в найближчі роки гарантій продовольчої безпеки України. Безумовно, це потребує зростання інвестицій у цю сферу мінімум у п'ять разів. І таке зростання може бути забезпечене внутрішнім відтворювальним процесом, якщо сконцентрувати на ньому увагу державної агропродовольчої політики.